
Олег ДЬОМІН,
доктор історичних наук,
завідувач сектора науково-дослідницької роботи,
Одеська національна наукова бібліотека
ORCID: 0000-0001-5842-6926

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДИРЕКТОР ОДЕСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ М. Г. ПОПРУЖЕНКО

Тези

Одеська публічна бібліотека (сучасна Одеська національна наукова бібліотека) є першою публічною бібліотекою в Україні. Її заснування в 1829 р. стало наслідком збігу декількох сприятливих моментів: стрімкого зростання молодого чорноморського міста-порту, формування нового культурного осередку, закріплення за Одесою статусу центра територіально значного регіону – генерал-губернаторства, впливу, можливості і наполегливості керівника краю графа М. С. Воронцова подолати бюрократичні перепони, особливостям функціонування існуючих бібліотек, у тому числі й бібліотеки Рішельєвського ліцею, що виявилися неспроможними задовольнити книжкові потреби містян тощо.

Упродовж XIX ст. на чолі бібліотеки перебувало усього дев'ять осіб. Троє із них знаходились на цьому посту не більше двох років, п'ятеро – від десяти до чотирнадцяти років (в середньому по тринадцять років). Останнім директором бібліотеки XIX ст., в 1896 р., став Михайло Георгійович Попруженко (1866 – 1944).

Михайло Попруженко народився в Одесі в липні 1866 р. в сім'ї протоієрея, викладача Херсонської духовної семінарії (Одеса), спеціаліста в галузі церковної історії. Родина мала українське коріння і М. Г. Попруженко пам'ятав про це. В 1888 р. він закінчив навчання на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету Одеси зі ступенем кандидата. Був залишений при університеті стипендіатом для підготовки до професорського звання на кафедрі слов'янської філології. Вважав себе учнем професора, історика-візантиніста, майбутнього академіка Ф. І. Успенського і професора, філолога та історика-славіста О. О. Кочубинського та виступав духовним спадкоємцем одного із засновників європейського слов'янознавства професора В. І. Григоровича.

Здача магістерських екзаменів відкрила йому шлях до приват-доцента кафедри слов'янської філології. Проте основним місцем роботи було Комерційне училище. В березні 1894 р. він захистив магістерську дисертацію «Із історії літературної діяльності в Сербії XV ст.». Це дозволило йому, залишаючись приват-доцентом університету, стати директором Одеської публічної бібліотеки в 1896 р., після смерті попереднього директора, також викладача університету, професора В. О. Яковлева. Своім призначенням він немалою мірою зобов'язаний ще одному викладачу університету, так само філологу, професору кафедри історії західних літератур, члену-кореспонденту із 1894 р. Петербурзької академії наук по відділенню російської мови і словесності О. І. Кирпичникову, який у 1888 – 1897 рр. був попечителем бібліотеки.

Директорство М. Г. Попруженка продовжувалось двадцять чотири роки і могло бути й більше. За ці роки він зарекомендував себе не тільки знавцем, насамперед, бібліографії, але й талановитим адміністратором та будівничим. За його сприяння була побудована на початку ХХ ст. одна із перших в Європі і перша в Україні велика будівля, спеціально призначена під бібліотеку. І вже більше ста років вона виправдовує закладені до неї бібліотечні новації того часу. М. Г. Попруженко зумів поєднати фінансові та управлінські зусилля і спроможності одеських меценатів, міських та імперських урядовців. Не без передбачення М. Г. Попруженком майбутнього розвитку бібліотеки, вона отримала сусідню земельну ділянку під перспективну забудову.

Багато зробив він і для функціонування публічної міської бібліотеки на рівні тогочасних бібліотечних вимог. Особливо потрібно відмітити його роботи з упорядкування та підтримки бібліотечного каталогу у належному стані. Видані на початку ХХ ст. томи бібліотечного каталогу і до сьогодні служать читачам.

Із встановленням Гетьманату П. Скоропадського М. Г. Попруженко став вже формально першим українським директором Одеської публічної бібліотеки. Його директорство 1918–1920 років ще потребує чимало досліджень, але багато в чому завдячуючи М. Г. Попруженко провідна міська бібліотека Одеси зберегла свій потенціал. У 1920 р. він виїхав до Болгарії, де його діяльність у сфері Кирило-Мефодієвської бібліографії зробила М. Г. Попруженка одним із фундаторів болгарського бібліографознавства. Недаремно він був обраний дійсним членом Болгарської академії наук.

Література:

1. Чолов П. Български истории: Биограф.-библиогр. справочник. София, 1981. С. 329–330.
2. Дьомін О. Б., Мисечко О. Б. Попруженко Михайло Георгійович. Професори Одеського (Новоросійського) університету. Біографічний словник. Одеса, 2000. Т. 3. С. 472–474.
3. Арюпина Л. Михаил Георгиевич Попруженко. Българска Бесарабия (страници от историята на българите в Бесарабия и Приазовието). Болград, 2003. Вип. 2. С. 130–133.
4. Макмілан О. Д. Повсякденне життя наукової еміграції у Софії у 1920 – 1940-х рр.: приватне листування як джерело до реконструкції біографії М. Г. Попруженка. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Харків, 2016. Вип. 19. С. 133–141.

THE FIRST UKRAINIAN DIRECTOR OF THE ODESA PUBLIC LIBRARY OF M. POPRUZHENKO

Abstracts

Oleg DIOMIN, Doctor of Historical Sciences,
Head of the Research Sector,
Odesa National Scientific Library
ORCID: 0000-0001-5842-6926